

COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE ERKEKLERİN EVDE OLMA HALİ VE DEĞİŞEN ERKEKLİKLER

Aslıhan ARDIÇ ÇOBANER
Mersin Üniversitesi, Türkiye
acobaner@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8210-6938>

Canan DURAL TASOUJİ
Mersin Üniversitesi, Türkiye
cananduraltasouji@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1686-2847>

<i>Atıf</i>	Ardıç Çobaner, A. ve Dural Tasouji, C. (2021). COVID-19 SALGINI SÜRECİNDE ERKEKLERİN EVDE OLMA HALİ VE DEĞİŞEN ERKEKLİKLER. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 11 (4), 1210-1225.
-------------	--

ÖZ

Salgınlar içinde doğdukları toplumların sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik yapısında çeşitli değişimler yaratır. Covid-19 salgınının sosyal boyutunun önemli bir bileşeni olarak cinsiyet, krizin sosyal etkilerini büyük oranda şekillendirmiştir. Hastalığın ve ölümlerin görülme sıklığından, sağlık çalışanlarının ve diğer ön saflarda çalışanların cinsiyetine, ev içinde işlerin dağılımından, ev içi şiddet oranlarına kadar bu etkinin sonuçlarına belirlenmektedir. Covid-19 salgınının cinsiyet boyutunu ve toplumsal cinsiyete etkilerini incelemek sosyal bilimcilerin önünde önemli bir araştırma alanı olarak durmaktadır. Bu çalışma erkeklik rollerinde bir kriz ve değişim fırsatı olarak salgın sürecinde evde olmanın ve evden çalışma deneyiminin erkekler üzerinde yarattığı değişimi anlamayı amaçlamaktadır. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan çalışmada farklı şehirlerde yaşayan, farklı eğitim, yaş ve sosyo-ekonomik statülerde bulunan, kartopu örneklem ile seçilen ve salgın sürecinde farklı sürelerle evde olmayı/evden çalışmayı deneyimlemiş 20 erkek katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve veriler betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Görüşülen erkekler bu süreçte ev işlerine ve çocuk bakımına daha çok katıldıklarını, ev içinde cinsiyete dayalı iş bölümü ve rol dağılımında değişimler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu değişimin boyutunu egemen erkeklik değerlerinde bir dönüşüm olarak nitelemek için çok erken olsa bile; Covid-19 salgını sonrası evden ve esnek çalışmanın hem erkekler hem de kadınlar için kalıcılaşacağını, evin bir çalışma mekânı olarak yeni konumunu ve bu durumun bir “kriz” ve bir değişim fırsatı olarak erkeklik hallerinde yaratacağı kırılmayı anlamının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal Cinsiyet, Erkeklik, Covid-19 Salgını, Evden Çalışma, Esnek Çalışma.*

MEN'S STATUS AT HOME AND CHANGING MASCULINITY DURING THE COVID-19 PANDEMIC

ABSTRACT

Pandemics create various changes in the social, economic, political and psychological structure of the societies in which they were born. As an important component of the social dimension of the Covid-19 outbreak, gender has largely shaped the social impact of the crisis. This situation is determined by the results of this effect, from the incidence of diseases and deaths, to the gender of health workers and other frontline workers, from the distribution of work in the home to the rates of domestic violence. Examining the gender dimension of the Covid-19 epidemic and its effects on gender stands as an important research area for social scientists. This study aims to understand the change created by the experience of being at home and working from home during the epidemic as a crisis and opportunity for change in masculine roles. In the study, which was designed as a qualitative research, in-depth interviews were conducted with 20 male participants who lived in different cities, had different education, age and socio-economic status, were selected with snowball sampling, and experienced being at home/working from home for different periods during the epidemic, and the data were analyzed using descriptive analysis. . The men taht we conducted our interviews with stated that they participated more in housework and childcare during this process, and that they experienced changes in the division of labor and role distribution based on gender in the home. Even if it is premature to characterize the extent of this change as a transformation in dominant masculinity values, after Covid-19, flexible working from home will become permanent for both men and women, the new position of the home as a work place and this situation as a "crisis" and change opportunity. It was thought that it would be important to understand the breakage that would be caused by.

Keywords: *Gender, Covid-19 Pandemic, Masculinity, Masculinity Crisis, Flexible Work, Homeworking.*

GİRİŞ

“.....*Ve erkekler değişmiyorsa aslında hiçbir şey değişmiyordur.*”

Lynne Segal, 1992

Günümüz modern toplumlarında her türlü toplumsal iktidar ilişkileri cinsiyet farklarına dayalı anlamların oluşumu ile iç içe geçerek gerçekleşmekte (Sancar, 2013: 169), birbirini etkilemekte ve değiştirmektedir. Bir toplumsal ve kültürel inşa olarak toplumsal cinsiyet ve *erkeklik/ler* (Connell, 2019) de toplumsal ilişkilerde yaşanan değişimlere bağlı olarak sürekli değişime uğramaktadır. Egemen erkeklik değerlerinde ve tarzlarında yaşanan değişimde göç, enformal-esnek üretim, yeni piyasa kapitalizmi, yeni aile biçimleri gibi olgular rol oynarken; özellikle çalışma koşullarında yaşanan değişimler, işsizlik, göç gibi durumların yarattığı stres, kaygı ve gerilim ile birlikte erkekliğin işleyişinde “erkeklik krizi” olarak nitelenen bir aksamadan da söz edilmektedir (Sancar, 2020: 22; Bozok, 2019: 177).

Bir sağlık krizi olmasının yanı sıra ekonomik ve toplumsal etkileri ile de içinde bulunduğumuz dünyayı çeşitli biçimlerde değiştiren Covid-19 salgını, iş ve istihdam gibi alanlarda meydana gelen değişimler ile birlikte; toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünde, aile ilişkilerinde, kadın-erkek cinsiyet rollerinde ve erkeklik algılarında değişimlere neden olmuştur. Salgın sürecinde karantina tedbirleri ve beraberinde alınan önlemler ile birlikte çalışanlar ücretli veya ücretsiz izne ayrılma, evden çalışma, esnek çalışma, işten ayrılma gibi durumlarla karşılaşırken; evdeki artan bakım ihtiyacı nedeniyle de iş ve gelir kayıpları yaşamıştır (İlkaracan ve Memiş, 2020: 2). Covid-19’un sosyal etkilerine yönelik çalışmaların bir kısmı, bu süreçten kadınların ve erkeklerin farklı şekillerde ve boyutlarda etkilendiğini ve cinsiyet

eşitsizliklerinin derinleştiğini ortaya koymuştur (Ewig, 2020; Collins vd., 2020). Covid-19 salgınının sosyal ve ekonomik etkilerinin daha çok kadınların üzerinde olduğu, çalışan kadınların işlerini erkeklere göre daha fazla oranda kaybettiği, kreş-anaokulu gibi kurumların kapalı olmasından dolayı çocuk bakım işlerinin büyük ölçüde kadınlar üzerine kaldığı görülürken (Kalaylıoğlu vd., 2020); salgın sürecinde kritik rol oynayan hekimlik, hemşirelik, eczane ve market gibi alanlarda kadın istihdamının ağırlıkta olması kadınların yükünü daha da arttırmıştır. Bu süreçten özellikle çalışan anneler daha fazla etkilenmiştir (Alon vd., 2020).

Erkekler ise salgında kadınlara göre daha fazla hastalanmış ve daha fazla hayatını kaybetmiştir. Karantina tedbirleri nedeniyle veya işini kaybettiği için erkeklerin daha fazla evde olduğu ve/veya esnek çalışmak zorunda kaldığı, bu süreçte özellikle eşi çalışan erkeklerin daha fazla sorumluluk aldığı, kimi zaman da ev işlerinin ve evde çocuk bakımının ana sağlayıcıları haline geldiği de görülmüştür (Alon vd., 2020: 5). Salgın sürecinde geleneksel olarak bir kadın mekânı olarak kabul edilen özel alanda/evde erkeklerin daha çok zaman geçirmesi aile içi şiddeti arttıran bir etken olarak tartışılabilir (Ewig, 2020), bir kriz hali olarak salgının ve etkilerinin erkeklerin geleneksel erkeklik normlarında bir değişime neden olabilme ihtimali de söz konusu olmuştur. Türkiye’de ve dünyada salgın sürecinde kadınların durumlarını inceleyen birçok araştırma mevcut olmakla birlikte, salgın sürecinde erkeklerin evde olma deneyimini inceleyen ve bunun erkeklik kimliği ile bağını sorgulayan yeterli çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma öncelikle erkeklik rollerinde bir kriz ve değişim fırsatı olarak salgın sürecinde evde olmanın ve evden çalışmanın erkekler tarafından nasıl deneyimlendiğini ve bu deneyiminin erkekler üzerinde yarattığı değişimi anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışmada öncelikle mevcut literatür ışığında *toplumsal cinsiyet* ve *erkeklik* çalışmalarına değinilecek, daha sonra dünyada ve Türkiye’de Covid-19 salgını ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar gözden geçirilecektir. Son olarak Covid-19 salgını sürecinde erkeklerin deneyimine odaklanan araştırmanın bulgularına yer verilecektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Erkekliğin Toplumsal İnşası ve Erkeklik Çalışmaları

Cinsiyetlerin de toplumsal olarak inşa edildiğini söyleyen “toplumsal cinsiyet” yaklaşımı her ne kadar kadınların ezilmelerine, baskı görmelerine, kadına yönelik şiddete dikkat çekse de, aslında bu eşitsizliğin temeli olarak gördüğü egemen erkekliğin de filizlendiği sisteme yani ataerkil toplum düzenine işaret eder (Bozok, 2011). Doğuştan gelen biyolojik cinsiyetlerin aksine *erkeklik* de tıpkı kadınlık gibi toplumsal, kültürel ve tarihsel koşulların bir ürünüdür. Toplumsal ilişkiler yoluyla kolektif olarak inşa edilen ve değişime açık bir toplumsal cinsiyet kimliği olarak erkeklik, bir erkeğin çocukluğundan itibaren başlayıp, hayatının sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Öyle ki bir toplumsal inşa olarak erkeklik bir kültürden ötekine değişirken, aynı zamanda bir erkeğin hayatı boyunca da değişmektedir (Hacısofuoğlu ve Bulgu, 2015: 114).

Politik, ideolojik ve akademik olarak çok fazla irdelenmemiş bir konu olarak “erkeklik çalışmaları” feminist kuramsal tartışmalar ve “kadın çalışmaları” içerisinde, cinsiyet temelli iktidar ilişkilerinin öznesi olarak “erkekliğin” ne olduğu ve nasıl analiz edilebileceği sorusu ile bir araştırma alanı olarak doğmuştur. İlk kuşak erkeklik araştırmaları, cinsiyet farklarının “doğal” olduğuna ilişkin geleneksel yaklaşımlara karşı çıkarak, bazı erkeklerin de egemen erkeklik rollerinden şikâyetçi olabileceğini söylemiş, egemen erkeklik değerlerine uyum sağlamaya çalışmanın erkeklerin yaşamında yarattığı olumsuzluklara ve erkeklere ödediği bedellere değinmiştir (Sancar, 2020: 23-26). Connell toplumda baskın ve yaygın olan erkeklik anlayışı olarak “hegemonik erkeklik”e vurgu yaparken (1998: 246); 1980’lerdeki feminist araştırmalar yaşa, sınıfa, etnik kökene göre değişen farklı kadınlık deneyimleri olduğu gibi, erkeklik araştırmalarında da beyaz, orta sınıf, heteroseksüel, orta yaşta, tam gün iş sahibi “hegemonik erkeklik” tanımının dışında farklı erkeklik deneyimlerinin de olabileceğini tartışmaya açmıştır (Sancar, 2020: 27). Farklı erkeklikler konusunda Connell da her farklı kültürün ve tarihin farklı dönemlerinin toplumsal cinsiyeti farklı inşa ettiğine vurgu yaparak, her yerde bulunan tek bir erkeklik

modeli olmadığını, bu nedenle “erkeklik” (masculinity) hakkında değil, “erkeklikler” (masculinities) hakkında konuşmamız gerektiğini söylemiştir (2000: 10). 1990'lardan başlayarak, eleştirel toplumsal çözümleme alanında, özellikle kuramsal alana egemen olmaya başlayan "toplumsal inşa" (social construction) yaklaşımlarının etkisiyle erkeklik çalışmaları farklı erkeklik deneyimlerinin keşfine yönelirken, bir yandan da aynı erkeğin farklı yaş dönemlerinde farklı erkeklik deneyimleri yaşadığına dikkati çekmiştir (Sancar, 2020: 27).

Ağır Çekim Değişen Erkeklikler isimli kitabında tek bir erkeklik tipinin olmadığına dikkat çeken Lynne Segal erkeklik tiplerinin zaman içerisinde dönüştüğüne vurgu yapar. Segal'e göre 1950'li yıllarda kadına özgü olarak tanımlanan ev içi mekana erkeklerin de dahil olması ile evinde daha çok vakit geçirir hale gelen, “evcimenleşen erkekler”, 1970'lerde çocuk bakımına daha fazla dahil olmaları ve ebeveynliğin paylaşılması ile “annelik yapan erkekler” ile “değişen babalık” gibi farklı erkeklik tiplerine dönüşür (1992: 61-62). Segal ayrıca seksenli yıllarda özellikle cinsiyetçi politikalara karşı duruş gösteren erkeklerin gönüllü olarak değişime katılmaları karşısında, kolektif erkek benliğinin bu değişime direnmesini ve erkeklerin eski ayrıcalıklarını kaybetme korkusuyla karşı karşıya kalmalarını “yıkılan erkeklikler” kavramı ile açıklar (1992: 338).

Erkeklerin içinde buldukları kültürel aktarımlardan öğrendikleri “nasıl erkek olunur” meselesi “erkek habitusu”nda (Sancar, 2020) var olan ve edinilen davranış kalıplarına işaret ederken; erkekliğin onaylanması için olmazsa olmaz nitelikteki bu kalıpları üstlenmek, yani “yeterince erkek olmak” erkekler üzerinde kaygı ve baskı yaratan bir durumdur. Bu tür sınavlara tabii tutulan erkeklik tipleri sergiledikleri güç gösterisinin yanında bir o kadar da kırılabilir bir yapıya sahiptir (Gedik vd., 2020: 87). Erkeklerin sahip oldukları bu kırılabilir yapının özellikle kriz durumlarında ortaya çıktığı ve her zaman oldukları/olmuş gibi gösterdikleri güçlü, geleneksel rollere bağlı ve otoriter erkek tipinin özellikle başarısızlık ve işsizlik gibi kriz dönemlerinde sarsıldığı görülmektedir (Coleman vd., 2011: 242). Toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde kurulan bir pratik olarak erkeklik tiplerinin farklılaşması da işte bu kriz dönemlerinde mümkündür. Muhtemel krizlerde erkeklikler sekteye uğramasalar bile krizden paylarına düşeni alırlar, bu durum Habermas'da *erkekliklerin kriz eğilimi* olarak anlatılır (akt. Connell, 2019: 161).

Connell *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (1998) başlıklı çalışmasında kadınlık ve erkeklik rollerinin kamusal alan ve ev içi alanda kurulduğuna dikkati çeker. Kadınların ve erkeklerin farklı iş alanlarında çalışmalarını *cinsiyete dayalı iş bölümü* olarak tanımlarken; bu iş bölümünün erkeklerin iktidar ilişkilerini beslediğini, kadınların ve erkeklerin yaptıkları farklı işlerin onların farklı yerlerde konumlanmalarına yol açtığını, bu sayede kadınların ev ve aile işleriyle kısıtlandırılmış “ücretsiz ev işçileri”ne, erkeklerin ise kamusal alanda denetimi ellerinde tutan bireylere dönüştüklerine değinir (1998: 167-169). Connell'in tanımladığı bu cinsiyet rejiminde ev içi kadınlara özgü iken kamusal alanlar, ordu, kamu hizmetleri ve şirket yöneticilikleri erkeklere özgü olarak tanımlanmıştır. Buna karşın gerek ataerkil sistem gerekse erkek habitusu tarafından kamusal alanda çalışma ile var edilen “erkeklik”, bu duruma tezat şekilde evde olma ya da evden çalışma durumundan etkilenmektedir (akt. Erbuğ, 2019: 13). 2020 yılının başlarında tüm dünyada deneyimlediğimiz Covid-19 salgını nedeni ile uygulanan kısıtlamalar, iş ve çalışma modellerinde yaşanan değişimler nedeniyle kamusal alandan eve taşınan erkekler, evde olmanın yanında eşleri ve çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmiştir. Bu deneyimin “bir kriz anı” olarak erkeklik hallerinde yaratacağı değişimi ve kırılabilirliği anlamak, Covid-19 salgınına erkekler üzerinde etkilerini incelemek bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır.

Covid-19 Salgınının Toplumsal Cinsiyet ve Erkekler Üzerine Etkileri

Covid-19 salgınının sosyal boyutunun önemli bir bileşeni olarak cinsiyet, salgının sosyal etkilerini büyük oranda şekillendirmiştir. Cinsiyetin etkileri hastalığın ve ölümlerin görülme sıklığından, sağlık çalışanlarının ve diğer ön saflarda çalışanların cinsiyetine, ev içinde işlerin dağılımından, ev içi şiddet oranlarına kadar bu hissedilmektedir (Ewig, 2020; Aygüneş ve Ok, 2020: 22). Covid-19 salgını biyolojik olarak hem kadınları hem de erkekleri etkilerken, toplumların toplumsal cinsiyet politikalarından, salgın

sürecine izlenen politikalara kadar çeşitli nedenlerle kadın ve erkeklerin salgından farklı düzeylerde etkilendiği görülmüştür. Bu süreçte yapılan araştırmalar salgının var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini arttırmasının yanı sıra, özellikle kadınların salgının yarattığı işsizlik ve yoksulluktan daha çok etkilendiğini ortaya koymakta ve artan ev içi şiddet ve kadınların ev içi iş yükündeki artışa dikkati çekmektedir. Çalışmaların bir başka vurgusu ise salgının neden olduğu ekonomik ve sosyal krizin uzun vadede toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini tetikleyebilme potansiyelidir (Ewig, 2020; Blundell vd., 2020: 292; Collins vd., 2020: 291; Ruxton ve Burrell, 2020: 6; CARE-IRC, 2020; Rittersberger-Tılıç ve Tılıç, 2020: 306).

Covid-19 salgını sürecinde açıklanan istatistiklerde dünyanın birçok ülkesinde erkeklerin Covid-19 nedeniyle ölme olasılığının kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Dünya Sağlık Örgütü mevcut verilere dayanarak, küresel olarak kadın ve erkekler arasında benzer bir enfeksiyon dağılımı görülmesine rağmen, ölenlerin yüzde 58'inin erkekler olduğunu açıklamıştır (DSÖ, 2020). Kadınlar ve erkekler arasındaki bu eşitsizliği açıklarken çeşitli biyolojik (genetik ve hormonal) ve sosyal (toplumsal cinsiyet) faktörlere vurgu yapılmakla birlikte, eşitsiz ölüm oranları biyolojik cinsiyete dayalı farklarla açıklanmaktadır. Örneğin, kadınların bağışıklık sisteminin bulaşıcı hastalıklar karşısında daha güçlü olduğu ve erkeklerde daha sık görülen kan basıncı, kardiyovasküler hastalıklar, akciğer hastalıkları ve diyabet gibi kronik hastalıkların Covid-19'un etkilerini kötüleştirdiği üzerinde durulmaktadır (Griffith vd., 2020; Ruxton ve Burrell, 2020). Erkekler arasında ise dezavantajlı olanlar örneğin yoksullar, siyahlar, yerliler, kronik rahatsızlığı olanlar, engelliler ve yaşlılar diğerlerine göre çok daha fazla risk altında olmuştur (Ruxton ve Burrell, 2020). Ayrıca erkekler ve kadınlar riskleri algılama ve tepki verme noktasında da farklılaşmaktadır. Kadınlar ailelerine yönelik tehditlere daha fazla odaklanırken, erkekler iş hayatlarına yönelik tehditler konusunda daha çok endişelenmektedir (Jakobsen ve Karlsson'dan akt. Umamaheswar ve Tan, 2020: 1).

Kriz durumlarının erkeklerin tehdit algısını ve eril davranışları arttırdığı bilinmektedir. Örneğin ekonomik kriz karşısında erkeklerin muhafazakâr siyasi görüşleri benimseme, silah satın alma, cinsel taciz gibi eğilimleri artmaktadır (Dembroff, 2020). Ataerkil toplum yapısında eril davranış normları ve erkeklerin sert, metanetli ve her zaman soğukkanlı olmasına yönelik beklentinin Covid-19 sırasında da erkeklerin hastalıktan kaçınma olasılığını yükseltmiş olabileceği (Ruxton ve Burrell, 2020: 6); bunun yanında erkeklerin virüsün varlığını ve etkilerini küçümseyen tutumları, seyrek el yıkama, maske takma, sosyal mesafeye dikkat etmeme gibi riskli davranışlarının da hastalıktan etkilenme ve ölüm oranlarını arttırmış olabileceği üzerinde durulmaktadır (Cassino, 2020; Ewig, 2020; Ruxton ve Burrell, 2020). Bu bakış açısıyla Covid-19 salgını *hegemonik erkekliği* krize sokan çeşitli riskleri içinde barındırmaktadır. Örneğin bu süreçte artan erkek intihar oranları yaşanan salgının erkekler üzerindeki etkisine bağlanmıştır (Khan, Ratele ve Arendse, 2020; Ruxton ve Burrell, 2020: 7). ABD Başkanı Trump, Breziya Başbakanı Bolsonaro gibi liderlerin salgını küçümseyen söylemlerini de "toksik/ zehirli erkeklik" söylemi ile açıklayan Dembroff, bu söylemlerin şekillendirdiği politikaların sadece kendilerine değil halka olan zararlarına dikkati çekmiştir (2020). Covid-19 salgını ev karantinası döneminde yaşanan erkeklik krizini ve babalığın dönüşümünü ele alan çalışmada González-Calvo (2020), sağlık açısından risk altında olmanın erkeklik ve babalık davranışlarında kırılmalara yol açtığını ortaya koymuştur. Çalışma hegemonik erkekliğin sürdürülmesi için erkeklerin bedenlen sağlığı olması, risk altında olmaması ve gündelik hayatlarının sekteye uğramaması gerekliliğine dikkati çekmektedir.

Covid-19 sürecinin cinsiyet ilişkilerine bir diğer etkisi de çalışma yaşamı ve istihdam şekilleri üzerine olmuştur. Salgının yayılmasını önlemek için alınan tedbirler hem erkeklerin hem de kadınların çalışma yaşamını etkilerken; kadınların erkeklere oranla neredeyse dört kat daha fazla ücretsiz emek harcadığı; salgın koşullarında hala işyerinde çalışmaya devam eden ve çoğu sağlık, gıda ve perakende sektörü gibi temel alanlarda çalışan kadınların toplam günlük çalışma saatinin on saatin üzerine çıktığı görülmüştür. Bunun yanında, erkeklerin de ücretsiz çalışma sürelerinde artış gözlemlenmiştir. Erkekler salgın öncesine göre evde daha fazla kalmış ve evden ücretli çalışmaya geçen erkeklerin ev içinde ücretsiz çalışmaya ayırdıkları toplam süre salgın öncesine göre beş kat artmıştır (İlkaracan ve Memiş, 2020: 5).

Salgın sırasında işini kaybeden veya evden çalışmaya başlayan erkekler kaçınılmaz olarak ev işlerinin ve çocuk bakımının ana sağlayıcıları haline gelmiştir (Alon vd., 2020: 20-21; Blundell vd., 2020: 316). Erkeklerin evde kalma sürelerini düzenleyen babalık izinleri gibi sosyal politika uygulamaları üzerine yapılmış araştırmalar, hane içerisinde bu tür yeniden görev dağılımlarının toplumsal cinsiyet rolleri ve iş bölümü üzerinde kalıcı etkileri olduğunu göstermektedir (Alon vd., 2020: 3). Covid-19 sürecinin geleneksel kadın-erkek rol dağılımına ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine etkisi de merak konusu olmuştur (Blundell vd. 2020; Yaşar Dinçer ve Yirmibeşoğlu, 2020). Covid-19 nedeniyle meydana gelen ek iş yükünün çoğu kadınlar tarafından karşılanırken, salgın sürecinde eşleri çalışmaya devam eden erkeklerin öncesine göre ev işlerine daha fazla vakit harcadığı, çocuklu ailelerde çocuk bakımı ve ev işi faaliyetlerine daha fazla zaman ayırdıkları ve çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdikleri görülmüştür (Boca vd., 2020: 11).

Türkiye’de Erkeklik/ler ve Covid-19 Salgının Toplumsal Cinsiyet Temelli Etkileri

Erkekliği inceleyen kuramsal çalışmalarda toplumsal, kültürel ve tarihsel bir kurgu olarak kabul gören “erkeklik” (Connell, 1998), Türkiye’de “*hayata gelmenin ardından dil öğrenme, sünnet olma, cinsel deneyim, zorunlu askerlik görevini yerine getirme, iş-meslek sahibi olup para kazanma, evlenme ve çocuk sahibi olma -baba olma, yetişkin bir erkek olduktan sonra yaşlılık yıllarında ise aile büyüğü olarak sözünü dinletme*” şeklinde karşılığını bulur (Bozok, 2011: 73). Türkiye’de de erkeğe yüklenen imaj ve roller, toplumsal yapıdaki dönüşümler ve “her dönemin kendi içindeki dinamiklere bağlı olarak değişime uğramıştır. Örneğin Osmanlı’nın kendi mahallesinin namusunu korumakla yükümlü kabul edilen “kabadayı” erkeğinden, günümüzün kişisel bakımına ve imajına özen gösteren “metroseksüel” erkeğine doğru değişen” (Demez, 2005: 25) bir Türk erkeğinden söz edilebilir. Sancar (2020: 12-14) erkekliğin bir iktidar analizine tutulmadan anlaşılamayacağını vurgularken, Türkiye’de farklı yerlerde yaşayan, farklı sosyal sınıflara mensup, farklı kültürel pratiklere sahip erkekliklerden söz eder.

Özellikle 1980’lerden itibaren Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik temelli neo-liberal düzenlemeler toplumsal hayatın yalnızca ekonomik alanlarını değil, kültürel ve bireysel alanı, cinsellik, aile, babalık, beden, sağlık gibi alanlar ile birlikte “kadın” ve “erkek” olmaya yüklenen anlamı da dönüştürmüştür (Özbay, 2010: 189). Erkek olmanın anlamında yaşanan değişime rağmen, iş yaşamının ve “çalışma”nın Türkiye’de hala erkekliği inşa eden en önemli stratejilerden biri olduğuna dikkati çeken Sancar (2020: 102), erkeklerin esnek ve geçici istihdam veya işsizlik ile karşı karşıya kaldıklarında, erkek olmayı başarma koşullarını yerine getiremeyerek farklı erkeklik tiplerine büründüklerine; iş bulamayan veya kendini çalışarak kanıtlayamayan erkeklerin iş kaybı ile eş zamanlı olarak erkeklik kaybını da deneyimlediklerine değinir. Bu nedenle Türkiye’de de erkekliği kuran temel bir değer olarak bir iş sahibi olma ve “çalışma”nın (Türkoğlu, 2013: 43), farklı kriz durumlarında değişime uğrayarak, aynı zamanda erkekliği değiştiren bir işlev görebileceği düşünülebilir.

Covid-19 salgını tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de başta sağlık olmak üzere eğitim, ekonomi, sosyal ve kültürel yaşam gibi demografik yapıyı da derinden etkilemiştir. Türkiye’de Sağlık Bakanlığı tarafından haftalık olarak açıklanan Covid-19 verilerine göre 30 Haziran 2021 tarihi itibarıyla toplam vaka sayısı 5.425.652 ve toplam vefat sayısı 49.732’dir. Açıklanan vakaların yüzde 49’u kadın ve yüzde 51’i erkektir (<https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>). Türkiye’de de Covid-19 nedeniyle vefat edenler arasında erkeklerin oranı daha yüksektir. Toplam vefat edenlerin yüzde 62’si erkek ve yüzde 38’i kadın olarak açıklanmıştır (SB, Covid-19 Haftalık Durum Raporu, 19.10.2020-25.10.2020).

Türkiye’de ilk Covid-19 vakasının görülmesinin ardından eğitime ara verilmesiyle birlikte, ailelerin gündelik yaşam pratikleri bir anda değişmiş, bu durum kadın ve erkekleri farklı düzeylerde etkilemiştir. Örneğin kadınlar çocuklarıyla birlikte evde kalırken; özellikle de çalışan anneler için bu süreç gün geçtikçe daha zorlayıcı bir hal almıştır (Zeybekoğlu Akbaş ve Dursun, 2020: 80). Covid-19 öncesi ve sonrası verileri karşılaştırıldığında Türkiye’de de ev içinde kadınların harcadıkları zamanın iki kat arttığı görülmüştür (İlkaracan ve Memiş, 2020: 1). Birleşmiş Milletler’in Nisan ayında Türkiye’de yürüttüğü

bir çalışma kadınların ev temizliğinden, yaşlıların ve çocukların bakımına, yemek yapmaya ve temizliğe eskisine oranla daha fazla zaman ayırdığını göstermektedir (Kalaylıoğlu vd., 2020: 6-9).

Türkiye’de kadınlar ekonomik olarak da salgından daha olumsuz etkilenmiştir. UNDP Türkiye Ofisi tarafından Mayıs ayında gerçekleştirilen bir araştırma Türkiye’de salgının kadınların ve erkeklerin ücretli ve ücretsiz alandaki emek yükleri ve cinsiyete dayalı işbölümü üzerinde etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Fakat kadınlar bu süreçte daha fazla iş kaybı yaşamış ve ücretsiz izinle daha fazla karşı karşıya kalmış, ücretli izin hakkından daha sınırlı düzeyde faydalanabilmiştir (İlkkaracan ve Memiş, 2020: 7). Ayrıca Türkiye’de de salgın süresinde ev içinde kadına yönelik şiddet vakaları artmıştır (Aygüneş ve Ok, 2020: 24). Sosyo-Politik Saha Araştırmaları Merkezi’nin Türkiye’de salgın döneminde kadına yönelik şiddetin durumunu ortaya koymak amacıyla 28 şehirde yaşayan 1.843 kadın ile yürüttüğü araştırmaya göre karantina sürecinde şiddet yüzde 28 oranında artış göstermiştir. Kadınların yüzde 43’ü salgın sürecinde şiddet gördüğünü söylemiştir (Nisan, 2020). *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu*’na göre şiddet başvuru hatlarını arayanların sayısı 2020 Nisan ayında yüzde 55, Mayıs ayında yüzde 78 artmıştır. Nisan ayında en çok cinsel şiddet nedeniyle, Mayıs ayında ise en çok psikolojik şiddet nedeniyle başvuru olduğu ve en çok evli olduğu erkekten şiddet gören kadınların başvurduğu bildirilmiştir (<http://kadincinayetleriniurduracagiz.net>, 2020).

COVID-19 SÜRECİNDE ERKEKLERİN EVDE OLMA HALİNİ ANLAMAK

Amaç ve Yöntem

Toplumsal cinsiyet yaklaşımını odak noktasına koyarak, Covid-19 salgını sürecinde Türkiye’de erkeklerin evde olma deneyimi ve bunun erkekler üzerinde yarattığı değişimi anlamayı amaçlayan bu çalışma nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Punch’a göre nitel araştırmaların en önemli etkisi sosyal araştırmaların politik doğasını (insan yapısı olduğunu, belirli birtakım söylemler/ideolojiler içinden sunulduğunu, mali destek, bilişsel otorite ve iktidar gibi bir sosyal bağlamda inşa edildiğini) vurgulamasıdır (2016: 133).

Araştırmanın evreni Türkiye’de ilk koronavirüs vakasının görüldüğü 11 Mart 2020’den itibaren alınan önlemler neticesinde 31 Aralık 2020 tarihine kadar olan dönemde farklı sürelerle de olsa evden ve/veya esnek çalışan ya da işsiz kalan erkeklerdir. Araştırmanın örneklemi ise kartopu yöntemi ile seçilen, Covid-19 salgınının erkeklik kimliğini ve rollerini etkileyen/değiştiren/zorlayan bir deneyim olup olmadığını analiz edebilmek için farklı yaş ve sınıf, etnik ve sosyal/kültürel gruplara mensup 28-50 yaş arası 20 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile yüz yüze ve telefon ile ulaşılarak yapılmıştır. Görüşme formu araştırmacılar tarafından literatür taraması sonucunda oluşturulmuş, iki uzman görüşüne başvurularak geçerliliği sağlanmış ve iki pilot deneme ile test edilmesinin ardından, 2021 yılı Ocak ve Şubat aylarında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu sosyo-demografik özellikleri, salgın sürecinde yaşanan/değişen günlük rutinleri ve salgın sürecinde erkeklik algısında yaşanan değişimi anlamayı amaçlayan açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Katılımcılardan bilgilendirilmiş rıza onamı alındıktan sonra karşılıklı sorular sorulmuş ve ses kaydı ve araştırmacının notları ile bu cevaplar kayıt altına alınmıştır. Ortalama 50 dakika süren kayıtlar deşifre edilmiş ve görüşmelerden elde edilen veriler sistematik olarak sınıflandırılmış, konuyu en iyi yansıttığı düşünülen alıntılar metinde kullanılmıştır. Görüşmelerde elde edilen verilerin değerlendirilmesinde bir nitel veri analiz yöntemi olan *betimsel analiz* kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 239-240). Bu çalışmada görüşmelerden elde edilen bulgular araştırma sorularının ve görüşme sürecinde elde edilen bilgilerin ışığında belirlenen temalara göre özetlenmiş ve örnek görüşme notları ile birlikte verilerek yorumlanmıştır.

Katılımcılara Dair Bazı Sosyo-Demografik Özellikler

Araştırmanın katılımcıları 28-50 yaş aralığında, Türkiye’nin dokuz farklı kentinde (Adana, Ankara, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Konya, Mersin ve Şanlıurfa) ikamet eden; farklı iş/meslek, eğitim durumu ve medeni duruma sahip 20 erkektir. Araştırmaya katılan erkekler öğretmen, mühendis, editör,

beslenme uzmanı, memur gibi çeşitli mesleklerde ve orta/üst sınıf mensubudur. Katılımcılar en düşük lise olmakla birlikte, yüksekokul, üniversite ve lisansüstü düzeyde farklı eğitim seviyelerine sahiptir. 20 katılımcının 15'i evli ve çocuklu iken, altısı bekârdır (Tablo-1). Evli olanlar eş ve çocukları ile yaşarken, bekâr olanlar arasında annesi ile birlikte ve yalnız yaşayanlar vardır. Evli olanlar içerisinde eşi çalışanlar çoğunluktadır. Katılımcılar arasında salgın öncesinde ücretli ve maaşlı olarak çalışanların yanında, sürekli bir işi olmadığını ve kendi hesabına çalıştığı halde ifade eden ve karantina sürecinde çalışmadığını belirten iki katılımcı da bulunmaktadır. Tüm katılımcılar salgın sürecinde farklı sürelerle de olsa evden ve/veya esnek çalışmayı deneyimlemiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Yerleşim Yeri	Meslek	Eğitim durumu	Medeni Durumu
K1	46	Ankara	Animatör	Lisans	Evli
K2	40	Adana	Pazarlama Uzmanı	Lisansüstü	Evli
K3	47	Mersin	Öğretmen	Lisansüstü	Evli
K4	36	Ankara	Öğretmen	Lisansüstü	Evli
K5	29	Şanlıurfa	Editör -Beslenme Uzmanı	Lisans	Evli
K6	36	Adana	Bilgisayar Mühendisi	Lisansüstü	Evli
K7	29	İstanbul	Bilgisayar Mühendisi	Lisans	Bekâr
K8	36	İstanbul	Mühendis	Lisans	Evli
K9	28	Mersin	Muhabir	Lisansüstü	Bekâr
K10	48	Ankara	Tiyatro Oyuncusu-Yazar	Lise	Bekâr
K11	41	Şanlıurfa	Gazeteci	Lisans	Evli
K12	28	Şanlıurfa	Editör	Lisans	Bekâr
K13	40	Ankara	Sanatçı-Öğretmen	Lisansüstü	Evli
K14	43	Ankara	Tiyatro Oyuncusu	Lisansüstü	Bekâr
K15	32	Şanlıurfa	Gazeteci	Yüksek Okul	Evli
K16	33	Kocaeli	Ziraat Mühendisi	Lisansüstü	Evli
K17	38	Konya	Mühendis	Lisans	Evli
K18	37	İzmir	İşsiz	Lisansüstü	Bekâr
K19	30	Eskişehir	Öğretmen	Lisansüstü	Evli
K20	50	Ankara	Motor Teknikeri	Yüksek Okul	Evli

Bulgular ve Tartışma

Erkeklerin Salgın Sürecinde Değişen Rutinleri ve Evde Olma/Evden Çalışma Deneyimi

Bu çalışmada salgın sürecinde evde olma ve evden çalışma deneyiminin erkekler üzerinde yarattığı etki temel merak edilen konu olmakla birlikte; bu temada ayrıca salgın sürecinde evde olma/evden çalışmanın erkeklerin günlük rutinlerinde yarattığı değişime yer verilmiştir. Salgın genel olarak kadın ve erkeklerin yaşam tarzlarını ve günlük rutinlerini de etkilemiştir. Katılımcılar salgının günlük hayatlarında yarattığı değişimi çalışma biçimlerinden, yeme-içme alışkanlıklarına, uyku düzeninden giyim tarzına, alışveriş ve diğer tüketim alışkanlıklarına kadar uzanan örneklerle açıklamıştır. Salgının erkekler açısından en önemli etkisi çalışma yaşamında yaşanan değişim ve beraberinde evden çalışmaya geçmektir. Bunun erkekler üzerinde fizyolojik ve psikolojik olumsuz etkileri olmuştur.

“.....pandemiden önceki rutin yaşantım bozuldu.. işe gidiş saatlerim değişti çoğu zaman evde çalıştım. Evde ve esnek çalışmanın verdiği rahatlıktan dolayı uyku yeme içme gibi durumlarda daha rahat davrandım”. (K9)

“.....Uzun süre evde vakit geçirmek zorunda kaldığım için yeme-içme, uyku saatlerimde düzensizlikler yaşadım. Sosyal hayattan koştum”. (K14)

“Uykusuzluk ve iştah kaybı yaşadım, stres nedeni ile.. (K10).

“Genel sağlık durumu ile ilgili endişe yaşadım. Beslenme düzenim değişti”. (K20)

“Pandemi sürecinde evde aynı mekânı paylaşmak zorunda olmak, bu da insanın kişisel alanına daha fazla müdahale edilmesine neden oluyor. Aynı mekânda olmak insanın kendine vakit ayırmasına, moralini düzeltmesine imkan tanımıyor. Bu nedenle aile içi sorunların artması riski nedeni ile kendi kendime telkinde bulunuyorum ve kendimi sakinleştiriyorum. İletişimimi ve psikolojimi kendi kendime düzeltmeye çalışıyorum”. (K19)

Görüşmelerde dikkati çeken bir nokta katılımcılar için “*çalışma*” olarak algılanan şeyin “evde” çalışma değil, bir “iş yerinde/ofiste” çalışmak olduğudur. Salgın süresince *evde olmak* ve/veya *evden çalışmak* erkekleri zorlayan ve bu nedenle çoğu zaman şikâyet edilen bir durumdur. Burada dikkat çeken diğer bir nokta ise salgında evde olan erkeklerin evi bir çalışma mekânı olarak görmekten öte, aile ile zaman geçirilecek, dinlenecek bir mekân olarak algıladıklarıdır. Bu nedenle evde kalma ve evden çalışma “bunaltıcı”, “sıkıcı” gibi olumsuz ifadelerle anlatılmıştır. Salgın sürecinde evde olmak olumsuz bir deneyim olmanın yanında, “geçici bir süre katlanılacak bir durum” olarak da kabul edilmektedir.

“Beni zorlayan şey evde olmanın yanında iş hayatı ile ilgili değişimler... Evden çalışırken mesai saati olmaması nedeniyle zorlandım”. (K1)

“İşimi yapmakta zorlandım. Salgın benim için bitmeyen mesai saatleri demektir”. (K10)

“İş değiştirdim, çünkü daha önce çalıştığım yerdeki insanlar süreci kötüye kullandılar. Home ofisi 24 saat çalışma mantığına çevirdiler”. (K13)

“Evde olmayı şöyle tanımlarım: dışardan soyutlanma”. (K8)

“Kalitesiz bir yaşam....kafeslere kapatılan canlılardan farksız bir durum”. (K12)

Salgın Sürecinin Erkekliğe Etkisi: “İdeal Erkek” ve Değişim İhtimali

Günümüz kapitalist toplum modelinde erkek kimliğinin inşasında önemli bir unsur olan çalışma ve bir iş sahibi olma *ideal erkek* tanımının da önemli bir parçası durumundadır. Modern erkeklik değerlerinin kurulduğu en önemli yerlerden biri olarak “çalışma yaşamı”, ev, aile, işyeri, kamusal dünya ve devlet gibi çok değişik alanların iç içe geçtiği bir ilişkiler ağını da içererek erkekliğin kuruluşunda önemli bir rol oynar (Collinson ve Hearn’den akt. Sancar, 2020: 58). Bu nedenle de “çalışmak” erkek olmanın ve erkek olarak kabul edilmenin kurucu ögesi olurken, çalışma şekillerinde yaşanan bir değişim (işsizlik, esnek ya da geçici çalışma, evden çalışma) de bu kabullerde bir kırılmaya/krizeye yol açabilir. Salgın sürecinde evde olmanın ve evden çalışmanın katılımcıların *erkeklik* algısında ya da erkek olmaya yükledikleri anlamda bir değişim yaratıp yaratmadığını anlamak amacıyla katılımcılara erkeğin çalışma şekli (ofiste/evden) ya da çalışmaması/işsiz olması durumunun “ideal erkek” tanımlarında ne kadar etkili olduğu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplarda ağırlıklı olarak *ideal erkek* ile ev dışında/dışarda çalışma ve işe gitme arasında doğrudan bir bağ kurulduğu görülmektedir.

“..... ideal erkek çalışan ve ofise giden kişidir”. (K6)

“İdeal erkek; ne iş yaparsa yapsın, nerede yaparsa yapsın bir işi yapacak kişidir. İşsiz olmak kişisel bir tercihtir, gururun ekmek karşısında daha ağır basmaması gerektiğini düşünüyorum. İş yoksa limon satılır”. (K1)

“Erkek evde değil mutlaka iş yerinde yani normal ortamda çalışmalıdır. Pandemide mecburen evdeydim ama çalışma yeri ev değil iş yeri olmalı”. (K20)

Erkekliğin kurucu ögesi olarak çalışmanın ve para kazanmanın yüceltiği günümüz toplumlarında işsiz olmak ise “ideal erkek” tanımını zedeleyen bir durumdur. Katılımcılar genel olarak işsiz olmanın erkeği olumsuz etkileyen boyutunu vurgulamıştır.

“İşsizlik bir erkek için zor bir süreç...Çok yıpratıcı”. (K15)

“Bence ideal erkek tanımında iş hayatı önemli yer tuttuğundan para kazandığı sürece çalışma şekli ideal erkek tanımına etkilemeyebilir, ancak çalışmaması kesinlikle etkiler”. (K16)

“Çalışmak erkek için önemlidir. Evden ya da ofisten olması bir şeyi değiştirmez ama önemli olan para kazanabilmesidir. İşsizlik durumu erkeklik açısından olumsuz bir durum olarak algılanabilir” (K18).

Katılımcılar endüstriyel kapitalist çalışma dünyasında “çalışma”nın erkek olmak/hissetmek ve kabul edilmek açısından tuttuğu merkezi yeri vurgulayarak, çalışmanın erkekliği inşa eden temel stratejilerden biri olduğuna yönelik Sancar’ın tespitini doğrulamıştır (2020: 58). Ancak görüşülen erkeklerden üçünün çalışma ile erkeklik arasındaki ilişkiyi kabul etmeyen, erkeğin çalışma şekli (ofiste ya da evden) ya da çalışmaması/işsiz olmasının erkek olmaya yüklediği anlamı etkilemeyeceğini söyleyen söylemleri değişim açısından bir kırılma noktasını da gözler önüne sermesi açısından önemli bulunmuştur.

Salgında Baba Olmak

Modern yaşamda ve cinsiyete dayalı iş bölümünde ev işleri büyük ölçüde kadının üzerine yıkıldığı gibi çocuk yetiştirmenin ve çocuk bakımının kendisi de kadınların sorumluluğuna verilmiştir. Connell “çocuk yetiştirmenin kendisi bir iştir ve bir bütün olarak cinsiyete dayalı iş bölümünde önemli rol oynar” der (1998: 169). Baba olmak, erkek olmanın anlaşılması en zor hallerinden birisi olarak, sadece biyolojik değil aynı zamanda bazı sosyal ve siyasal dolayimleri gerektirmektedir. Bir erkeğin “baba” olması çocuğun ve annenin “geçimini sağlamak” demek olduğu için, bu konum babalığı istihdam/çalışma biçimleri ile ilişkili bir hale getirmektedir. Bu nedenle de modern yaşamda giderek erkeklerin babalık sorumluluklarından uzaklaştıkları bir krize de işaret etmektedir (Sancar, 2020: 120).

Erkeklerin cinsiyetçiliğe ve cinsiyetçi iş bölümüne karşı bir tepki geliştirmelerinin yollarından birinin ev işlerini ve çocuk bakımını paylaşmak olduğunu söyleyen Hearn’e atıfta bulunarak (akt. Sancar, 2020: 273) bu sürecin erkekler açısından dönüştürücü bir deneyim olduğu söylenebilir. Sancar’ın da belirttiği gibi tam gün çalışan ve bazen de ek iş yapan bir erkeğin “babalık” yapma şekli ile geçim sorumluluğunu eşi ile paylaşan ve daha esnek ve rahat çalışma koşullarına sahip olduğu çocuğu ile daha fazla zaman geçirebilen ve çocuğun bakım ve eğitim sorumluluğunu alan/paylaşan bir babanın konumu birbirinden farklıdır (2020: 121). Çalışma salgın sürecinde evde olmanın babalık ve aile ilişkilerinde yarattığı değişimi de sorgulamıştır. Katılımcılar salgın sürecinde evde olmanın yanında, çocuklarının bakımı ve eğitimi ile daha çok ilgilendiklerini ve çocukları ile daha fazla zaman geçirdiklerini söylemiştir. Babalığı, evde yemek hazırlama ve temizlik işleri takip etmiştir. Katılımcılar bu süreci daha önce yaşamadıkları yoğunlukta bir deneyim olarak tarif ederken, bu deneyimin yarattığı değişimi de kabul etmektedirler.

“Bence uzun zamandır geçirmediğimiz kadar birlikte vakit geçirebilmek keyifliydi. Birlikte farklı aktiviteler yaptık, eğlendik”. (K3)

“Mutlaka değişim olmuştur. Çünkü zamanımın çoğunu eşimle ve çocuklarla geçiren baba oldum..., mutfakta eşime yardım etmeye başladım”. (K11)

“Daha çok zaman geçirmek zorunda olmak, beraberinde daha çok anlayışlı olmayı gerektirdi” (K14)

“.....aile içi ilişkilerimi olumlu etkiledi. Evde eşimin yoğunluğunun zaten farkındaydım ama evde olmak ona yardımcı olmam açısından zaman ve fırsat verdi”. (K20)

Çalışmanın ortaya koymayı amaçladığı salgında evde olmanın erkekler üzerinde yarattığı değişimin en belirgin izleri “eş ve baba” olma rollerinde yaşadıklarını belirttikleri deneyimde göze çarpmaktadır. Erkeklerin çocuk yetiştirme ve ev işlerine dahil olmasının etkisine yönelik temkinli açıklamalar olmakla birlikte, babaların çocuk yetiştirmeye katılımının dönüştürücü etkisi, harcadıkları zaman ve yaptıkları işlerin niteliğine bağlı olarak değişmektedir (Sancar, 2020: 142-143). Ancak alıntılarda da göze çarpan

“eşe yardım etmek”, “daha çok anlayışlı olmak” gibi ifadeler değişimin gerekliliğini ve varlığını kabul eden erkeklerde bile ev işlerinin ve çocuk bakımının hala birincil olarak kadınların işi olarak algılandığını göstermektedir. Buna rağmen Covid-19 salgını sonrası kalıcılışaacağı düşünülen esnek/evden çalışmaya dayalı istihdam modellerinin beraberinde erkeklerin ev işlerine ve çocuk bakımına daha çok katılımını getireceği ve bunun da erkeklik tarzlarında yaşanacak bir dönüşüme yol açacağı düşünülmektedir.

Erkeklerin Cinsiyetler Arası Rol Dağılımına ve Eşitliğe Bakışı: “Ağır Çekim Değişen Erkekler”

Bu tema başlığında katılımcılara günümüzde erkeklerin eskisi kadar otoriter, sert ve kuralcı olmadıkları, kadın-erkek ilişkilerinde daha eşitlikçi ve paylaşımcı oldukları fikrine katılıp katılmadıkları, kısaca erkeklerin değişip değişmediğine yönelik fikirleri sorulmuştur. Farklı yaşam tarzları, sosyo-ekonomik ve kültürel yapılardan gelen katılımcıların cinsiyetler arası eşitliğe ve rol dağılımına bakışları değişmekle birlikte, genel birkaç eğilim göze çarpmaktadır. Katılımcılar ağırlıklı olarak erkeklerin ev işlerini kadınlarla eşit biçimde bölüşmesi gerektiğini düşünmekte ve geleneksel erkek ve kadın arasındaki iş bölümü ayırımına yönelik yaygın toplumsal kanıya katılmamaktadır. Katılımcılara göre erkekler eğitim düzeyinin artması, şehirleşme ve kadınların çalışma hayatına girmesine bağlı olarak değişmiştir. Bunun yanında egemen erkekliğin şiddet ile olan bağına yönelik eleştiri getiren üç katılımcı hala kadına yönelik şiddetin yüksek olduğunu ve erkeklerin değişmediğini söylemiştir. Bunun yanında şiddet ve erkeklik arasında bağ kuran ve “hegemonik erkekliği” sorgulayan farklı erkeklik konularının az da olsa olması umut vericidir.

Katılımcıların üzerinde hemfikir olduğu bir diğer olgu kadınların çalışması konusudur. Katılımcılar bu konuda yaşadıkları değişime ve toplumdaki yaygın kanının aksine cinsiyetler arasında eşitlikçi bakış açısına inandıklarına vurgu yapmıştır. Yaşam tarzını “geleneksel muhafazakâr” olarak belirten bir katılımcı bu değişimi şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bu eskiden düşünülen bir olgu idi. Benim de böyle düşündüğüm zamanlar oldu ama artık kadın ve erkeğin de çalışmasının gerekli olduğunu ve her bireyin evdeki işlere katkı sağlaması gerektiğini düşünüyorum”. (K20)

Segal erkeğin işsizlik nedeni ile evde olmasının erkek ve kadınların toplumsal dünyaları arasında gittikçe artan bir yakınlaşmaya yol açma potansiyelinden söz eder (1992: 68-69); salgın sürecinde geçici bir süre ile de olsa evde olmak kadın ve erkekleri yakınlaştırmış, kadın ve erkek rollerinin arasındaki keskin ayrımı azaltmıştır. Katılımcılara göre rollerde değişim ağırlıklı olarak ev içi işlerinin dağılımında ve çocuk bakımında olmuştur. Özellikle eşleri çalışan erkekler salgın sürecinde ev içi işlere ve çocuk bakımına daha fazla katılmış, daha fazla sorumluluk almıştır. Salgın sürecinde eşi çalışmayan/evden çalışan erkeklerin ise geleneksel ev içi rol dağılımının devam ettiği ve ev işlerinin hala büyük ölçüde kadınlar tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Salgın sürecinde evde olmak ev içi mekânın düzenlenmesi ve paylaşımını da etkilemiştir. Ev içerisinde birbirine karışan özel ve kamusal alan ayrımının özellikle erkekler lehine olacak şekilde yeniden şekillendiği görülmektedir. Evin sadece kadına ve özel alana ait olmaktan çıkarak bir çalışma mekânı olarak algılandığı, özellikle evden çalışan erkeklerin evin tamamında değil daha çok salon ya da çalışma odasında vakit geçirdikleri görülmüştür.

Bunun yanında aşağıdaki alıntılarda da görüleceği gibi hem çalışma hem de yaşam alanı olarak evde olmanın ve evden çalışmanın uzun dönemde katılımcıların erkeklik rollerinde yaratacağı değişim potansiyeli göz ardı edilemez.

“Bu süreçte dışarda çalışması gereken erkek egemen rolü değişti. Evde çalışma koşulları ya da erkeğin işini kaybetmesi erkeğin hem evdeki hem de aile içindeki rolünü doğrudan etkiledi diyebiliriz” (K11)

“Evde olmak tabii ki etkiledi. Ev işlerine daha çok dahil oldum. Eşime yardım etme, yapabileceğim işleri yapma gibi durumlarda daha fazla katkı oldu. Evde ihtiyaç olan şeyleri farkettim. Bazı şeyler rahatsız etti ve düzeltmeye çalıştım. Örneğin salon kirliliği öyle duramazdım ve elimi süpürgeyi aldım ve temizlik yaptım”. (K20)

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'nin farklı dokuz kentinde ikamet eden, farklı iş/meslek, eğitim durumuna ve farklı medeni duruma sahip 20 erkek ile derinlemesine görüşmeler yapılarak Covid-19 sürecinde Türkiye'de erkeklerin evde olma deneyimini ve bunun görüşülen erkekler üzerinde yarattığı değişimi anlamak amaçlanmıştır. Çalışmaya katılan erkekler ağırlıklı salgın öncesinde ücretli ve maaşlı olarak çalışırken, salgın döneminde farklı sürelerle de olsa evden ve/veya esnek çalışmayı deneyimlemiştir. Çalışmada elde edilen bulgular betimsel analiz ile dört temada açıklanmıştır. İlk temada erkeklerin salgın sürecinde evde olmaktan kaynaklı değişen rutinleri ve evden çalışma deneyimine dair bulgulara yer verilmiştir. İkinci temada salgın sürecinin erkekliğe ve “ideal erkek” tanımına etkisi üzerinde durulmuştur. Üçüncü tema olan “Salgında baba olmak” salgın sürecinde değişen/dönüşen ebeveynlik rollerini anlamayı amaçlamıştır. Dördüncü tema ise daha uzun soluklu bir değişimin izlerini bulmayı amaçlamış ve salgının cinsiyetler arasında rol dağılımına ve bunun toplumsal cinsiyet eşitliğine etkisine odaklanmıştır.

Bu temalar çerçevesinde görüşülen erkeklerin çoğunluğu salgının sadece çalışma biçimlerinde değil, yeme-içme alışkanlıklarına, uyku düzeninden giyim tarzına, alışveriş ve diğer tüketim alışkanlıklarına uzanan çeşitlilikte günlük hayatlarında yarattığı bir değişimden söz etmiştir. Erkek kimliğinin kurucu bir ögesi olarak öncelikle “çalışma”nın ve “bir işe sahip olma”nın salgın sürecinde evden çalışma, esnek çalışma ve işsizlik karşısında etkilendiği ve zarar gördüğünden söz edilebilir. Bu olumsuz etkiyi hafifletmenin yolu olarak erkekler evden çalışmanın olumsuz yönlerine sıklıkla vurgu yapmışlar ve evden çalışmayı ise “sürekli” olarak değil, “geçici” bir süre katlanılacak bir durum olarak ifade etmişlerdir. Diğer yandan evde olmanın erkekler üzerinde yarattığı en önemli değişimin aile veya çocukla birlikte geçirilen zaman ve aile ile iletişim konusunda olduğu söylenebilir. Özellikle salgın sürecinde evde olma ile birlikte babalığı deneyimleyen bir katılımcının da belirttiği gibi bu dönem kendisi için belki de hayatının hiçbir döneminde eline geçmeyecek benzersiz bir fırsat sunmuş, çocuğunun her an yanında olabilmıştır. Görüşülen katılımcılardan baba olanların neredeyse tamamı bu süreçte çocukları ile geçirdikleri sürenin arttığını belirtmiştir. Erkeklerin evde iş bölümüne katılımının artması ve çocuklarla daha fazla zaman geçirmelerinin Boca vd. vurguladığı gibi sosyal normlarda ve rol modellerdeki değişikliklerle birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği olasılığını artırılabilir (2020: 11).

Araştırmanın bulguları, görüşülen erkeklerin erkekliği kurucu bir değer olarak bir iş sahibi olma/çalışmayı görmeyen yanında, bu işin ev dışında/kamusal alanda olmasını önemseyemediğini ortaya koymuştur. Görüşülen erkeklerin birçoğu evi bir çalışma mekânı olarak görmemektedir. Salgın sürecinde erkeklerin daha fazla ev işi ve bakım sorumluluğu aldığı görülse de evin ve özellikle mutfağın hala kadına ait bir alan olduğu, erkeklerin evin tamamında değil daha çok salon ya da çalışma odasında vakit geçirdikleri görülmüştür. Salgında evde olmak erkeklerin çocuk bakımına olduğu gibi ev işlerine katılımını da arttırmış olmakla birlikte, bu değişimi kalıcı ve mutlak olarak görmek fazla iyimserlik olabilir. Erkeklerin cinsiyet eşitliği için harekete geçmesi kendi yaşamlarında olduğu kadar toplumsal yaşamda da sorumluluk üstlenmesi politik bir bakış açısı gerektirir. Ayrıca Sancar'ın da vurguladığı gibi iş yaşamındaki egemen çalışma kalıpları değişmeden, buna yönelik reformcu kamu politikaları desteği olmadan erkeklerin sadece ev ve çocuk bakımına katılımının tek başına erkeklerin değişimine yeterli olamayacağı unutulmamalıdır. Egemen erkeklik rejiminin değişimi için erkeklerin kendi bireysel yaşamlarını dönüştüren bir deneyimin ötesinde erkek egemen yapıyı besleyen güç alanlarının varlığını tartışmak ve değiştirmeye çalışmak önemlidir (2020: 272-273)

Sonuç olarak, Covid-19 salgınının gündelik hayatları değiştiren etkisi değişmesi ve dönüşmesi ağır çekim değişen (Segal, 1992) erkekliklerde ve erkeklik rollerinde kırılmalar yaratan bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişimin boyutunu hegemonik erkeklikte bir dönüşüm olarak nitelemek için

erken olsa bile, evden çalışmanın hem kadınlar hem de erkekler tarafından kalıcılışacağı, evin sadece özel alana ait değil, bir çalışma mekânı olarak da erkek ve kadınlar açısından deneyimleneceğini ve “ev kadınılaşma”nın erkekleri de kapsayacağı (Rittersberger-Tılıç ve Tılıç, 2020: 307), erkek kimliklerin daha paylaşımcı ve eşitlikçi bir düzlemde yeniden inşası için salgının uzun vadede taşıyacağı bir potansiyelden söz edilebilir. Gündelik alanı sıradanlığı yanında bir o kadar da içerdiği direniş ve özgürleşme potansiyeli ile ele alan ve gündelik hayatı irdelenmenin önemine vurgu yapan Lefebvre’den (2007) hareketle Covid-19 salgınında değişen/dönüşen gündelik hayatı araştırmak önemlidir. Bu çalışma istihdam şekillerinden, yemek yeme, alışveriş, uyku düzeni, temizlik gibi gündelik hayatı değiştiren birçok yönü ile de birlikte Covid-19 salgınında evde olma deneyiminin toplumsal cinsiyet ilişkilerinde yarattığı dönüşümün anlaşılması ve irdelenmesi için de bir katkı sunmanın önemine vurgu yapmaktadır.

KAYNAKÇA

Alon, T., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J., Tertilt, M., (2020). The impact of COVID-19 on gender equality (NBER Working Paper). National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/papers/w26947>. Erişim Tarihi: 15.02.2021.

Aygüneş, A. ve Ok, O. C. (Aralık, 2020). COVID-19 Pandemisi sürecinde toplumsal cinsiyet çalışmaları izleme raporu. İstanbul: SU Gender (Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi). https://sugender.sabanciuniv.edu/sites/sugender.sabanciuniv.edu/files/pandemi_raporu.pdf. Erişim Tarihi: 15.02.2021.

Boca, D. D., Oggero, N., Profeta, P. & Rossi, M. C. (2020). Women’s work, house work and childcare, before and during COVID-19. IZA DP No. 13409, Bonn: IZA-Institute of Labor Economics. <https://www.iza.org/publications/dp/13409/womens-work-housework-and-childcare-before-and-during-covid-19>. Erişim Tarihi: 15.05.2021.

Blundell, R., Dias, M. C., Joyce, R., Xu, X. (2020). COVID-19 and inequalities. *Fiscal Studies*, 41(2), 291-319.

Bozok, M. (2011). Soru cevap erkeklikler. İstanbul: SOGEP. https://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/5883/Soru_ve_Cevaplarla_Erkeklikler.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Erişim Tarihi: 11.02.2021.

Bozok, M. (2019). Göç sonucu yaşanan erkeklik krizlerinin bir yüzü olarak erkekliğin kaybı. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 1–16.

CARE+IRC (International & International Rescue Committee) (Nisan 2020). Global Rapid Gender Analysis for COVID-19. https://insights.careinternational.org.uk/media/k2/attachments/CARE-IRC_Global-RGA-COVID-19_April-2020.pdf Erişim Tarihi: 22.02.2021.

Cassino, D. (4 Eylül 2020). How men’s misplaced sense of masculinity in the face of Covid-19 may be killing them. <https://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2020/04/09/how-mens-misplaced-sense-of-masculinity-in-the-face-of-covid-19-may-be-killing-them/> Erişim Tarihi: 22.12. 2020.

Coleman, D., Kaplan, M. S. ve Casey, J. T. (2011). The social nature of male suicide: A new analytic model. *International Journal Of Men's Health*, 10(3), 240-252.

Collins, C., Landivar, L. C., Ruppner, L., Scarborough, W J. (2020). COVID-19 and the gender gap in work hours. *Gender Work Organ*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/gwao.12506>. Erişim Tarihi: 23.02. 2021.

Connell, R.W. (1998). Toplumsal cinsiyet ve iktidar. C. Soydemir, (çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Connell, R. W. (2000). *The men and the boys*. St Leonards: Allen & Unwin.

- Connell, R. W. (2019). Erkeklikler. N. Konukçu (çev.) İstanbul: Phoneix Yayınevi.
- Demez, G. (2005). Kabadayıdan sanal delikanlıya değişen erkek imgesi. İstanbul: Babil Yayınları.
- DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) (14 Mayıs 2020). Gender and COVID-19: Advocacy brief. Geneva, Switzerland: World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/332080>. Erişim Tarihi: 23.02.2021.
- Erbuğ, E. (2019). Esnek çalışma ve erkek kimliğinin yeniden inşası: Türkiye’de home ofis çalışan erkekler. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ewig, C. (1 Nisan 2020). Gender, Masculinity, and Covid-19 The Gender Policy Report. <https://genderpolicyreport.umn.edu/gender-masculinity-and-covid-19/>. Erişim Tarihi: 30.02.2021.
- Dembroff, R. (13 Nisan 2020). “In this moment of crisis, macho leaders are a weakness, not a strength”. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/13/leaders-trump-bolsonaro-coronavirus-toxic-masculinity>. Erişim Tarihi: 30.02.2021.
- Gedik, E., Çakır, H., Coşkun, A. (2020). Bir inşa süreci olarak erkeklik: Yozgat örneği. AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 6(1): 84-95.
- González-Calvo, G. (2020). Narrative Reflections on masculinity and fatherhood during Covid-19 confinement in Spain, Societies MDPI, Open Access Journal <https://ideas.repec.org/a/gam/jsoc/v10y2020i2p45-d372121.html>. Erişim Tarihi: 01.02.2021.
- Griffith, D.M., Sharma G., Holliday, C.S., Enyia O.K., Valliere, M. (2020). Men and Covid-19: A biopsychosocial approach to understanding sex differences in mortality and recommendations for practice and policy interventions. Prev Chronic Dis. DOI: <https://doi.org/10.5888/pcd17.200247>.
- Hacısoftaoğlu, İ. ve Bulgu, N. (2015). “Yedi dağın ötesindeki çocuklar: Güreşte erkeklik ve şiddet”. Betül Yazar (der.), içinde, Şiddetin cinsiyetli yüzleri (s.114-140). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İlkkaracan, İ. ve Memiş, E. (Ağustos, 2020). COVID-19 küresel salgın sürecinde Türkiye’de bakım ekonomisi ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler. UNDP. Erişim <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/corporatereports/COVID-gender-survey-report.html>. Erişim Tarihi: 15.02.2021.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2020). Erişim <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/aciklamalar/2912/nisan-2020-basvuru-karsilama-raporu>. Erişim Tarihi: 15.02.2021.
- Kalaylıoğlu, Y., Öztürk, A. M., Bingüler Eker, G. (2020). Türkiye’de COVID-19 Etkilerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi. UN Women. https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/2020/07/rga_executive_summary_turkish.pdf?la=en&vs=4720 Erişim Tarihi: 22.05.2021.
- Khan, R. A., Ratele, K. ve Arendse, N. (2020). Men, suicide, and Covid-19: Critical masculinity analyses and interventions, Postdigital Science and Education, <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00152-1>.
- Lefebvre, H. (2007). Modern dünyada gündelik hayat. I. Gürbüz (çev.) İstanbul: Metis Yayınevi.
- Özbay, C. (2010). “Neoliberal erkeğin sosyolojisine doğru: Rent Boy’lar örneği”. Cenk Özbay, Ayşegül Terzioğlu, Yeşim Yasin, (Der.), içinde, Neoliberalizm ve Mahremiyet (s.179-209). İstanbul: Metis.

- Rittersberger-Tılıç H. ve Tılıç, D. (2020). "Covid-19 sosyolojisi?" O. Şadi Yenen ve Selim Badur (der.), içinde, Pandemi ve Covid-19 (s. 296-314). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ruxton, S., ve Burrell, S. R. (2020). Masculinities and COVID-19: Making the connections. Washington, DC: Promundo-US.
- Punch, K. F. (2005). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. Z. Etöz (çev.) (ed.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sosyo Politik Saha Araştırmaları Merkezi. (2020, Nisan). COVID-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi ile Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu. <https://sahamerkezi.org/covid-19-karantinasindan-kadinin-etkilenimi-ile-kadin-ve-cocuga-yonelik-siddete-iliskin-turkiye-arastirma-raporu/> Erişim Tarihi: 15.05.2021.
- Sancar, S. (2020). Erkeklik: İmkânsız İktidar (5. Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S. (2013). "Erkeklik". Ecevit Yıldız (der.), Toplumsal cinsiyet çalışmaları (s. 161- 191). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sağlık Bakanlığı (SB) (2020). COVID-19 Haftalık Durum Raporu 19/10/2020 – 25/10/2020. https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39229/0/covid-19-haftalik-durum-raporu---43pdf.pdf?_tag1=70F7CD89B8F7191D8FAD3ACF29EF550190C31B61 Erişim Tarihi: 15.06.2021.
- Segal, L. (1992). Ağır çekim değişen erkelikler değişen erkekler. V. Ersoy (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Türkoğlu, B. (2013). Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış. Mülkiye Dergisi, 37(4), 33-61.
- Umamaheswar, J ve Tan, C. (2020). "Dad, wash your hands": Gender, care work, and attitudes toward risk during the COVID-19 pandemic, Socius: Sociological Research for a Dynamic World, Volume 6: 1–14.
- Yaşar Dinçer, F. C. ve Yirmibeşoğlu, G. (2020). COVID-19'un ekonomik etkilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında değerlendirilmesi, Gaziantep University Journal of Social Sciences, Özel sayı, 780-792.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö. ve Dursun, C. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemisi sürecinde özel alanına kamusal alanı sığdıran çalışan anneler. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (7)5, 78-94.